

ВНЕСОК ІРИНИ КРАСНОДЕМСЬКОЇ У РОЗВИТОК УКРАЇНОЗНАВСТВА ТА СПРОСТУВАННЯ РОСІЙСЬКИХ МІФІВ І ФАЛЬСИФІКАЦІЙ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ¹

Юрій ФІГУРНИЙ

orcid.org/0000-0002-6463-0920

кандидат історичних наук, старший дослідник, старший науковий співробітник

НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка

email: ukr.etnolog_fus@ukr.net

Анотація. Проаналізовано внесок І. Краснодемської у розвиток українознавства та спростування російських міфів і фальсифікацій історії України. Головну увагу приділено становленню особистісних пріоритетів дослідниці, результатам її наукових пошуків, осмисленню багатолітніх українознавчих напрацювань та спростуванню нею у своїх дослідженнях російських міфів, фейків і пропагандистських антиукраїнських наративів під час російсько-української війни.

Ключові слова: Україна, українці, українознавство, Ірина Краснодемська, російські міфи та фальсифікації, російсько-українська війна.

Постановка проблеми. У найтяжчих умовах російсько-української війни, особливо під час її повномасштабної фази, великого значення набуває згуртованість української політичної нації та розуміння її представниками свого героїчного і трагічного минулого, жорстоких реалій сьогодення та шляхів майбутнього розвитку. Саме українознавство як міждисциплінарна наука, навчальна дисципліна та фундаментальна підвалина державницького світогляду сприяє перетворенню фрагментарних відомостей у комплексну й систематизовану парадигму знань про Україну й українців у просторі й часі. Ці українознавчі знання допомагають формувати у громадян цілісне бачення поступального розвитку Української держави від сивої давнини до сьогодення.

Актуальність заявленої проблеми полягає у тому, що, аналізуючи внесок

І. Краснодемської у розвиток українознавства та спростування російських міфів і фальсифікацій історії України, маємо можливість не лише осмислити основні етапи становлення особистості й наукового шляху дослідниці, а й простежити, як розвивалися українознавчі знання на зламі тисячоліть. Тому вивчення основних особливостей і закономірностей функціонування України як цивілізаційного феномену й геополітичної реальності, які ґрунтовно досліджує І. Краснодемська вже понад чверть століття, є на часі, оскільки цей вагомий накопичений досвід варто актуалізувати, щоб екстраполювати його на реалії сьогодення і активно використовувати для консолідації українців як в Україні, так і за її межами.

Новизна дослідження полягає насамперед у тому, що вперше здійснена спроба проведення комплексного й

¹ Статтю підготовлено в межах виконання НДР «Викриття російських фальсифікацій і міфів історії України як складова гуманітарної безпеки держави» (№ держреєстрації 0125U002252).

© Фігурний Ю.

Ліцензія Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

системного осмислення внеску І. Краснодемської у розвиток українознавства та спростування російських міфів і фальсифікацій історії України. Цей науковий дискурс допоможе досягнути як розвій головних тенденцій українознавчої парадигми у кінці ХХ ст. – на початку ХХІ ст., так і осмислити жахливу трагедію сьогодення – російсько-українську війну та посприяти подоланню російських історичних міфів і фальсифікацій історії України.

Огляд досліджень та публікацій. Наукове осмислення напрацювань І. Краснодемської у галузі українознавства та спростування нею російських міфів і фальсифікацій історії України вітчизняними науковцями лише розпочинається. Наразі є лише одна публікація, присвячена цій проблематиці [15]. Незважаючи на недостатню кількість матеріалів з цієї тематики, осягнення такої актуальної проблематики є важливим напрямом досліджень, що виконуються відділом етнології та історії України НДІ українознавства.

Джерельною базою дослідження слугують передусім оприлюднені праці І. Краснодемської [1–2; 4–14; 16–26], а також власні польові матеріали, зібрані автором статті [3].

Метою роботи є комплексний аналіз внеску І. Краснодемської у розвиток українознавства та спростування російських міфів і фальсифікацій історії України. Завдання: стисло проаналізувати історіографію проблеми та її джерельну базу, висвітлити основні етапи становлення особистості й наукового шляху дослідниці, з'ясувати важливість вивчення українознавчого доробку І. Краснодемської, розкрити напрацювання науковиці щодо подолання

російських історичних міфів і пропагандистських наративів рашистів.

Виклад основного матеріалу. Ірина Краснодемська народилася 23 жовтня 1970 року в місті Красний Лиман Донецької області в родині лікарів-стоматологів Валентини Володимирівни і Йосипа Болеславовича. В 1977 р. її родина переїхала до Києва. Батько працював інспектором Другого відділу в Київському обласному відділі охорони здоров'я, мати – стоматологом в поліклініці. Зауважимо, що в цей період її батько Йосип Краснодемський отримав другу вищу освіту, закінчивши міжнародний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (далі – КДУ ім. Т. Г. Шевченка), і довгий час був лектором-міжнародником при Товаристві «Знання» України. У 1977–1981 рр. Ірина Йосипівна навчалася у 1–4 класах в середній школі № 3 в м. Вишневому, а у 5–10 класах – в середній школі № 4 м. Буча Київської області, яку закінчила із срібною медаллю. У 1989 р. І. Краснодемська почала свою трудову діяльність на історичному факультеті КДУ ім. Т. Г. Шевченка на посаді лаборанта кафедри історії СРСР, яку після відновлення української незалежності перейменували у 1992 р. на кафедру новітньої історії України. У 1993–1994 рр. Ірина Йосипівна працювала методистом стаціонарного відділення історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка (далі – КНУ імені Тараса Шевченка) та паралельно навчалась заочно на цьому ж факультеті (1990–1996). Формуванню її професійних і моральних якостей сприяла співпраця на факультеті зі знайомими вченими-істориками: А. Слюсаренком, А. Буравченковим, Н. Миронець,

В. Литвином, Г. Савченком, С. Пивоваром, В. Мордвинцевим, Я. Калакурою, Б. Гончаром, Н. Індутною, Н. Маркіною, В. Сергійчуком, М. Томенком та багатьма іншими. Ірина Йосипівна завжди з великою теплотою і вдячністю розповідає про колег, які залишили глибокий слід в її душі ще на початку становлення як науковиці [3].

З вересня 1994 р. і до сьогодні її діяльність пов'язана з Науково-дослідним інститутом українознавства. В Інституті І. Краснодемська працювала лаборантом, молодшим науковим, науковим, старшим, провідним науковим співробітником у відділах міжнародних зв'язків та історичних і теоретико-методологічних проблем українознавства. З 2020 р. Ірина Йосипівна очолила відділ історичних студій, який після реорганізації НДІУ МОН України й приєднання його до КНУ імені Тараса Шевченка називається відділом етнології та історії України. Крім виконання суто адміністративних функцій, І. Краснодемська активно займається пошуковою науково-дослідною роботою. Наразі фаховий доробок дослідниці нараховує вже понад сто наукових публікацій, з них сім оприлюднено англійською мовою в іноземних виданнях, які індексуються у наукометричних базах Scopus та Web of Science [19–22; 24–26].

На зламі ХХ–ХХІ ст. І. Краснодемська розпочала активно займатися вивченням наукової діяльності вчених-українознавців та українських діаспорних осередків 1920–1960 рр., дослідженням їхнього внеску у збагачення знань про Україну й українство, осмисленням провідних тенденцій розвитку українознавства за кордоном, осягненням процесу інституалізації його осередків і їхньої ролі у

збереженні та примноженні національних традицій української науки. Підсумком цієї майже десятилітньої праці стало написання дисертації «Внесок вчених української діаспори європейських країн у розвиток українознавства (20–60-ті рр. ХХ ст.)» на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук; науковий керівник – завідувач відділу історичних та теоретико-методологічних проблем українознавства ННДІУ МОН України, кандидат історичних наук, доцент Токар Леонід Кирилович. Захист дисертації відбувся 25 лютого 2010 р. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.126.01 у ННДІУ МОН України.

Метою дослідження стало з'ясування закономірностей розвитку українознавства як цілого, наукових засад формування й діяльності осередків українознавства в умовах еміграції, вивчення напрямів, змісту, форм та методів здійснюваних ними українознавчих досліджень у цей історичний період [4, с. 2]. Дисертантка продемонструвала, що праці українознавців діаспори охоплювали майже всі епохи, періоди, проблеми української історії. Так, давню історію України, її археологічні пам'ятки плідно опрацьовували О. Домбровський, М. Міллер, Я. Пастернак; історію княжої доби – М. Ждан, І. Назарко, О. Прицак; козацько-гетьманських часів – О. Баран, Л. Винар, Т. Мацьків, О. Оглоблин. Значна кількість досліджень діаспорних вчених присвячена національно-визвольним змаганням 1917–1921 рр., Голодомору 1930-х рр., боротьбі проти сталінського режиму (І. Витанович, О. Герус, М. Єремеїв, А. Жуковський), Другій світовій війні, Організації Українських Націоналістів, Українській Повстанській Армії (В. Косик, П. Мірчук,

Л. Шанковський) та іншим пріоритетним проблемам української історії, історіографії та джерелознавства, які або замовчувались, або фальсифікувались у радянській історіографії. Науковцям вдалося сформулювати державницьку концепцію українського історичного процесу та завдяки плідній науковій діяльності виховати нові покоління українських істориків, забезпечити збереження і примноження національних традицій української історіографії, модернізувати їх у контексті розвитку нової західної історіографії, закласти підґрунтя для наступних інтеграційних процесів [4, с. 13–14].

У кандидатській дисертації також доведено, що у повоєнні роки провідні науковці української діаспори – Л. Білецький, Д. Дорошенко, І. Кошелівець, В. Кубійович, З. Кузеля, І. Раковський, Ю. Липа – активно розвіювали хибні уявлення про Україну, яку нерідко отожднювали з Росією, а українців називали росіянами. Вони утверджували в суспільній свідомості Заходу розуміння окремішності українців, їх права на самовизначення [4, с. 12].

Велику увагу Ірина Йосипівна акцентувала на історії створення і оприлюднення у другій половині ХХ ст. «Енциклопедії українознавства» за редакцією В. Кубійовича та З. Кузеля, яка стала однією із найвагоміших праць зарубіжного українознавства. При підготовці статей до неї автори намагалися уникати ідеологічного й політичного підтексту та послідовно спростовувати імперські й радянські міфи стосовно історії України [4, с. 14].

Особливу увагу І. Краснодемська звернула на організацію підготовки «Енциклопедії українознавства» окремими

українськими вченими (Л. Винара, А. Жуковського, В. Кубійовича, О. Оглоблина, Н. Полонську-Василенко та ін.) та написання і видання ними енциклопедії. Поява «Енциклопедії українознавства» сприяла розширенню комплексного пізнання і самопізнання українського народу та його країни, її підготовка і вихід у світ, перевидання супроводжувались активізацією українознавчих досліджень. «Енциклопедія українознавства» стала надійним підґрунтям у науково-дослідній та освітній роботі, сприяла практичному розв'язанню завдання широкого впровадження українознавства в освітній процес [4, с. 15].

Успішний захист дисертації і отримання наукового ступеня є завжди великою віхою для кожного дослідника. Проте оприлюднення результатів багатолітнього пошуку у форматі монографії дає змогу вченому ознайомити широкий загал із власними напрацюваннями та здобути визнання у науковому середовищі. Саме тому у травні 2011 р. І. Краснодемська публікує монографію «Українознавчі студії діаспори (XX ст.)». У ній подано системний аналіз українознавчого доробку науковців діаспори в ХХ ст., де на основі комплексного дослідження архівних джерел та праць Д. Антоновича, О. Бочковського, Д. Дорошенка, Р. Лащенка, В. Кубійовича, В. Липинського, І. Огієнка, С. Рудницького, В. Старосольського, М. Шаповала, Ю. Шевельова, Д. Чижевського, А. Яковліва та інших вчених розкриваються мотиви, напрями, зміст та форми їхніх українознавчих досліджень; показано значення їхнього доробку у формуванні українознавства як системної інтегративної науки і таких його складників, як історія, право, етнотворення, націєтворення,

державотворення, мовознавство, літературознавство, філософія, політологія, соціологія, культура тощо. У монографії подано характеристику внеску діаспорних дослідників у визначення концептуальних підходів і теоретико-методологічних засад розвитку українознавства як єдиної системи наукових інтегративних знань, формування його джерельних, історіографічних й історіософських основ та простежено витoki, становлення, наукову діяльність українознавчих центрів у ХХ ст. і відзначено їхню організуючу і координуючу роль у розвитку української науки як світового феномену [11, с. 2].

Дослідниця наголошує, що внесок вчених української діаспори є важливим ідейно-теоретичним компонентом, упродовж ХХ ст. українознавчі дослідження вчених різних діаспорних середовищ були пов'язані з процесами національно-визвольної боротьби українського народу та репрезентували історико-політичні форми його державності, тому доробок науковців діаспори після проголошення незалежності України виявився вагомим історіософською та історіографічною базою становлення вітчизняного українознавства [11, с. 5].

Аналізуючи створення та основні напрями діяльності зарубіжних центрів українознавства, І. Краснодемська осмислює передумови формування та науково-дослідну роботу українознавчих осередків в еміграції (1920–1930) та інституціоналізацію зарубіжних центрів українознавства, їхній склад і структуру впродовж 1940–1980 рр. Створені в цей період українознавчі центри відігравали виключно важливу роль у збереженні й примноженні кращих традицій у розвитку українознавства, які проявилися у

збереженні старих та підготовці нового покоління науковців, визначенні основних напрямів наукових досліджень та їхньої координації, організації видавничої справи, поширенні наукового доробку через системи освіти та виховання, встановленні та зміцненні зв'язків з науково-освітніми центрами різних країн. Всі ці українські осередки пропагували ідею визволення українського народу, здобуття Україною незалежності, хоча і відрізнялися методами та засобами дії, через засоби масової інформації, наукові монографії, публікації вчених діаспори, доповіді на міжнародних з'їздах, конгресах по-новому розглядали історію нашої держави, роль у ній організованих структур, сприяли усвідомленню сучасних суспільних процесів і можливих тенденцій у національно-культурному відродженні України, збагатили золотий фонд українознавства новим пластом знань [11, с. 143–144].

Вивчаючи проблематику українознавчих досліджень діаспорних вчених, присвячених осягненню доробку українських науковців за кордоном в галузях національної філософії, права, філології, освіти, культури, виховання, І. Краснодемська зазначає, що прикметна ознака наукових досліджень діаспорних учених полягала в тому, що вони зосереджувалися на з'ясуванні ключових понять – Україна та український народ, його генезису, зв'язків зі світом, сучасного та майбутнього, навіть ретроспективний погляд на українознавчу спадщину учених, яка охоплювала праці історіософського, філософського, культурологічного, соціально-економічного, політичного змісту, дає підстави стверджувати, що вона була вагомим як в осмисленні загальних проблем розвитку

науки самопізнання українців, так і розвитку різних її галузей [11, с. 145].

Також І. Краснодемська зазначає, що завдяки науковцям діаспори середина й друга половина ХХ ст. дали великий пласт переважно правдивих і об'єктивних знань про Україну й українство поза межами України, українознавство як наукова й освітня дисципліна продовжує активно розвиватися, а рубіж 1980–1990 рр. започаткував об'єднання зусиль українознавців України та діаспори [11, с. 332].

Загалом монографія «Українознавчі студії діаспори (ХХ ст.)» стала помітною подією у науковому житті Інституту. Її актуальність зумовлена відсутністю узагальнюючого дослідження з розвитку українознавства за кордоном у ХХ ст. і полягає в тому, що в ній вперше здійснено системний, цілісний аналіз українознавчих досліджень учених європейської діаспори, з'ясовано їхній внесок у становлення і розвиток українознавства як науки, передусім у збагачення його джерельної та історіографічної бази, історіософських та теоретико-методологічних основ; показано значення діаспорних праць для освітньо-виховного процесу в умовах еміграції та їхній вплив на державне й духовне життя України; досліджено й осмислено роль і значення підготовки та видання «Енциклопедії українознавства» для утвердження нових підходів у розвитку українознавства на засадах синтезу знань про український народ, його самопізнання і самостворення; розкрито історію становлення та діяльність європейських українознавчих центрів; виділено, персоніфіковано та охарактеризовано основні напрями українознавчого доробку вчених за кордоном [11, с. 9].

У 2012–2014 рр. І. Краснодемська була відповідальним виконавцем фундаментальної НДР «Українознавство в розбудові незалежної України: теоретико-методологічні проблеми розвитку науки та їх вирішення». Під час її виконання дослідниця оприлюднила низку статей і стала співавтором колективної монографії «Українознавство: концептуальні та теоретико-методологічні основи розвитку». І. Краснодемська фахово й всебічно проаналізувала внесок вчених української діаспори в розроблення теорії і методології українознавства у ХХ ст. [14, с. 89–114] та осмислила системний підхід в українознавстві як неодмінну умову наукового самопізнання українського народу [14, с. 143–152].

У 2015–2017 рр. І. Краснодемська була відповідальним виконавцем фундаментальної НДР «Україна ХХ – початок ХХІ ст.: утвердження демократичних цінностей, розв'язання національних та державотворчих проблем». Під час її виконання науковиця опублікувала низку статей і стала співавтором колективної монографії «Україна ХХ ст.: суспільно-політичні моделі національної держави (державницька ідеологія та програмні засади провідних українських політичних партій і громадсько-політичних об'єднань)». І. Краснодемська фахово проаналізувала державницьку діяльність політичних партій на західноукраїнських землях (1920–1930) [13, с. 359–412], а також феномен Карпатської України та її роль у державотворчих процесах кінця 30-х років ХХ ст. [13, с. 413–445].

Після початку війни за Незалежність Ірина Йосипівна продовжувала досліджувати українську діаспору та її роль у протидії російській інформаційній

агресії, спрямованій на створення негативного іміджу України й українців за кордоном. Впродовж 2016–2017 рр. вона виконувала конкурсний проєкт «Історичні передумови та сучасні суспільні наслідки агресії Російської Федерації проти України 2014–2015» за грантової підтримки Державного фонду фундаментальних досліджень. Важливим підсумком цієї науково-дослідницької праці стала колективна монографія «Агресія Росії проти України: історичні передумови та сучасні виклики», що побачила світ у 2016 р. І. Краснодемська комплексно проаналізувала роль української діаспори в протистоянні російській агресії протягом 2014–2016 рр. [1, с. 441–476]. Також під час виконання НДР вона оприлюднила власне дослідження англійською мовою «Reaction of the western mass media to the russian-ukrainian war (2014–2015)», в якому системно охарактеризувала реакцію західних медіа на події першого періоду російсько-української гібридної війни [23].

У 2018 р. І. Краснодемська виконувала фундаментальну НДР «Етнокультурні процеси в Україні (1985–2017)», долучившись до підготовки цілої низки колективних монографій. Варто відзначити її праці, опубліковані у Федеративній Республіці Німеччина: «Aggression of the Russian Federation against Ukraine: ethnonational dimension and civilizational confrontation» [18, с. 135–185] та «Ethnocultural processes in Ukraine in the late 20-th – early 21 century» [17, с. 89–91]. У підсумковій монографії за тематикою НДР «Етнокультурні процеси в Україні у кінці ХХ – на початку ХХІ ст.: українознавче осмислення» дослідниця проаналізувала вплив зарубіжних українців на процеси національного відродження в

період відновлення Української держави (кінець ХХ ст.) [2, с. 97–110].

У 2019–2021 рр. І. Краснодемська була відповідальним виконавцем фундаментальної НДР «Російсько-українські війни початку ХХ та ХХІ століть як протистояння цивілізаційного вибору та концептів національно-державних ідентичностей». Вона всебічно проаналізувала процес творення радянських маріонеткових республік на Південному Сході України як інструмент більшовицької експансії на початку 1918 р. [9, с. 25–49], охарактеризувала ставлення українського й польського політичного істеблішменту до військово-політичного союзу 1920 р. [8, с. 66–88] та дослідила сутність Галицької соціалістичної радянської республіки як однієї з форм більшовицької квазідержавності [5, р. 426–435].

У 2021–2023 рр. І. Краснодемська була відповідальним виконавцем фундаментальної НДР «Громада українців Криму: формування, стан, перспективи і асиміляційні загрози (кінець ХVІІІ – початок ХХІ ст.)». Під час її виконання науковиця опублікувала низку статей і стала співавтором фундаментальної колективної монографії «Формування модерної національної свідомості українців Криму: тенденції, перспективи та асиміляційні загрози (кінець ХІХ – початок ХХІ ст.)». У співавторстві з С. Губським вона проаналізувала історіографію та джерельну базу проблематики [16, с. 10–53]; одноосібно дослідила існування кримських українців в умовах становлення і розквіту тоталітарного режиму в 1921–1939 рр. [16, с. 267–314]; разом із О. Газізовою вивчила питання формування, розвитку і занепаду української громади в Кримській області УРСР в 1950–1980 рр. [16, с. 360–389], а у

співпраці з А. Іванцем охарактеризувала ставлення російського окупаційного режиму до української громади в окупованому Криму, акцентувавши увагу на дискримінаційній політиці Росії та загрозі її повної асиміляції [16, с. 434–523].

У 2023–2024 рр. І. Краснодемська була виконавцем прикладної НДР «Українознавство в системі національно-патріотичного виховання учнівської молоді в процесі збереження та відтворення ідентичності української нації в Україні та за кордоном». Разом із В. Калініченко дослідниця розкрила сутність національної ідентичності та вплив примусової мобілізації на громадські рухи опору в Україні [12].

З 2025 р. І. Краснодемська виконує фундаментальну НДР «Викриття російських фальсифікацій і міфів історії України як складова гуманітарної безпеки держави», де є відповідальним виконавцем. Вона фахово досліджує, яким чином провідні наукові інституції та їхні співробітники відстоюють українські пріоритети та спростовують російські міфи, фейки й фальсифікації історії України, а також допомагають долати пропаганду і антиукраїнські наративи, які просувають рашисти у Європі та світі. Досліджуючи комунікативно-психологічні механізми впливу російських ідеологічних наративів на масову свідомість та їхню роль в сучасній інформаційній війні, І. Краснодемська зазначає, що російські ідеологи є одним із ключових інструментів інформаційної війни, у свою чергу цей набір ідей та наративів характеризується гнучкістю, маніпулятивністю, цинізмом щодо фактів і надмірним емоційним тиском, їхня дія не обмежується внутрішнім інформаційним простором, а охоплює

міжнародну арену, сприяючи не лише легітимації агресії Росії, а й руйнуванню системи глобальної безпеки, що загрожує світовій гуманітарній стабільності. Тому всі ці ідеологи, на думку науковиці, є не випадковим продуктом пропаганди, а системним механізмом впливу, що спирається на контекстуальну адаптацію, емоційний тиск і використання маніпулятивних сценаріїв, така система функціонує для створення хаотичного інформаційного середовища, яке підриває критичне мислення суспільства і послаблює його здатність протистояти дезінформації [6, с. 114].

Спростовуючи російські фальсифікації щодо походження українців, спадщини Київської Русі та «спільної історії», І. Краснодемська професійно досліджує історіографію проблеми й наголошує, що більшість сучасних українських істориків (Я. Дашкевич, Я. Грицак, Я. Калакура, С. Плохий, В. Смолій, В. Степанков, Н. Яковенко та ін.), на відміну від російської імперської історіографії кінця XVIII – XIX ст. (М. Карамзін, С. Соловйов, В. Ключевський), а пізніше радянської (Б. Греков, П. Толочко та ін.), руйнують російські міфи про «братні народи» та «спільну історію» і визнають їх політичним конструктом, що створені для русифікації, утвердження контролю над Україною та виправдання імперських амбіцій [10, с. 145–146]. Дослідниця переконана, що основними підходами в історіографії для спростування російських фальсифікацій щодо походження українців, спадщини Київської Русі та «спільної історії єдиного православного народу» є текстологія (розбір того, як фальсифікувались документи, наприклад, грамоти про так зване «возз'єднання» тощо), деконструкція

ідеологічних концептів (теза про «єдину Русь» як продукт XIX ст.), порівняльні студії (зіставлення українського досвіду з історіями інших колонізованих народів), використання міждисциплінарних методів (антропологія пам'яті, постколоніальні студії тощо) та оприлюднення зв'язку між системною фальсифікацією історії України та сучасною російською агресією [10, с. 146].

Характеризуючи кремлівські міфологеми як чинник гібридної агресії Росії проти України, І. Краснодемська наголошує, що російські пропагандистські міфи про нібито «нацизм» українців, «зовнішнє управління», «громадянську війну», а також «неефективність держави» є не що інше, як інструмент маніпуляції громадською думкою, за допомогою яких РФ намагається вплинути на міжнародне та внутрішнє сприйняття України й ліквідувати Українську державу. На її думку, російські пропагандистські міфи не мають реального підґрунтя та є не просто вигадками, а складовою сучасної інформаційної війни, яка поєднує елементи історичної міфології, масову дезінформацію, використання технологій соціальних мереж та формує через фальсифікацію реальності сприятливий ґрунт для агресивних дій Росії, їхня ефективність визначається не лише якістю створених фейків, але й ступенем сприйнятливості суспільства, зумовленої низьким рівнем довіри до державних інституцій, недостатньою медіаграмотністю та глибокою поляризацією громадян Української держави [7, с. 63].

І. Краснодемська пропонує для успішної протидії російським фальсифікаціям історії України об'єднати тактичні підходи, такі як фактчекінг (перевірка даних) та OSINT (Open Source

Intelligence – метод збору, перевірки й аналізу загальнодоступної інформації для отримання і використання військової, політичної, економічної та іншої інформації), зі стратегічними заходами, включаючи посилення стійкості державних інституцій, міжнародну координацію зусиль й освітні програми для громадян Української держави [7, с. 64].

Висновки. Проаналізувавши наукові напрацювання І. Краснодемської, нами встановлено:

по-перше, вже понад чверть століття дослідниця фахово розробляє теоретико-методологічні й практичні засади українознавства як системної науки про Україну і українців, аналізує українські державотворчі й націєтворчі процеси загалом і успішно вивчає функціонування діаспорних українознавчих інституцій та осмислює доробок видатних дослідників закордонного українства зокрема;

по-друге, вагомим результатом цієї продуктивної праці стало написання і успішний захист у 2010 р. дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук «Внесок вчених української діаспори європейських країн у розвиток українознавства (20–60-ті рр. XX ст.)», а дещо згодом, у 2011 р., публікація її суттєво доповнених і розширених результатів у форматі наукової монографії «Українознавчі студії діаспори (XX ст.)»;

по-третє, науковиця активно долучилася до виконання конкурсного проєкту «Історичні передумови та сучасні суспільні наслідки агресії Російської Федерації проти України 2014–2015» (2016–2017), де продовжувала досліджувати українську діаспору та її роль у протидії російській інформаційній агресії, спрямованій на створення негативного

іміджу України й українців за кордоном; по-четверте, під час повномасштабної фази російсько-української війни І. Краснодемська продовжує вести активну боротьбу з імперськими нарративами, зокрема, вона як відповідальний виконавець фундаментальної науково-дослідної роботи «Викриття російських фальсифікацій і міфів історії України як складова гуманітарної безпеки держави» (2025–2027) спростовує численні російські інсинуації, спрямовані на дискредитацію Української держави та її громадян;

по-п'яте, спростування російських міфів, фейків і фальсифікацій історії України допоможе осмисленню як екзистенційної сутності протистояння з Росією, так і жахить сучасної російсько-української війни, сприятиме консолідації громадянського суспільства та відновленню територіальної цілісності України.

Перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження вагомого внеску І. Краснодемської у розвиток українознавства та спростування російських міфів і фальсифікацій історії України допоможуть здолати пропагандистські нарративи в інформаційному просторі та сприятимуть розбудові сучасної Української Самостійної Соборної Держави в умовах повоєнного відбудовчого періоду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агресія Росії проти України: історичні передумови та сучасні виклики / П. П. Гай-Нижник (керівник проекту, упорядник і науковий редактор); авторський колектив: П. П. Гай-Нижник, Л. Л. Залізник, І. Й. Краснодемська, Ю. С. Фігурний та ін. Київ, 2016. 586 с.
2. Етнокультурні процеси в Україні у кінці ХХ – на початку ХХІ ст.: українознавче осмислення; авторський колектив: Фігурний Ю. С. (керівник), Безсмертна Н. С., Газізова О. О., Краснодемська І. Й. та ін. Київ, 2020. 190 с.
3. Інтерв'ю з Краснодемською Іриною Йосипівною, 1970 року народження, записане у м. Києві 8 січня 2026 р. *Архів Ю. Фігурного*.
4. Краснодемська, І. Й. Внесок вчених української діаспори європейських країн у розвиток українознавства (20–60-ті рр. ХХ ст.): автореф. дис. канд. іст. наук. Київ, 2010. 20 с.
5. Краснодемська, І. Й. Галицька соціалістична радянська республіка як одна з форм більшовицької квазідержавності. *World science: problems, prospects and innovations*. Abstracts of the 4th International scientific and practical conference. Perfect Publishing. Toronto, 2020. P. 426–435.
6. Краснодемська, І. Комунікативно-психологічні механізми впливу російських ідеологічних нарративів на масову свідомість та їх роль в сучасній інформаційній війні. *Матеріали V Всеукраїнських наукових читань з міжнародною участю «Свою Україну любіть!»* Київ, 5 червня 2025 р. Київ, 2025. С. 106–116.
7. Краснодемська, І. Кремлівські пропагандистські міфологеми як чинник гібридної агресії Росії проти України. *Українознавство*. 2025. № 4 (97). С. 45–74.
8. Краснодемська, І. Й. Ставлення українського й польського політичного істеблшменту до військово-політичного союзу 1920 р. *Українознавство*. 2020. № 4. С. 66–88.
9. Краснодемська, І. Й. Створення радянських маріонеткових республік на Південному Сході України як інструмент більшовицької експансії на початку 1918 р. *Українознавство*. 2019. № 4. С. 25–49.
10. Краснодемська, І. Спростування російських фальсифікацій щодо походження українців, спадщини Київської Русі та «спільної історії»: до історіографії проблеми.

Українознавство. 2025. № 3 (96). С. 130–151.

11. Краснодемська, І. Й. *Українознавчі студії діаспори (XX ст.)*: монографія. Київ, 2011. 368 с.

12. Краснодемська, І. Й., Калінічен-ко, В. В. Національна ідентичність та вплив примусової мобілізації на громадські рухи опору в Україні. *Вісник гуманітарних наук*. 2024. Вип. 2. URL: <https://h-visnyk.com.ua/index.php/home/article/view/11/10> (дата звернення: 28.01.2026).

13. Україна XX ст.: суспільно-політичні моделі національної держави (державницька ідеологія та програмні засади провідних українських політичних партій і громадсько-політичних об'єднань) / П. П. Гай-Нижник (ред.), С. І. Губський, А. В. Іванець, І. Й. Краснодемська та ін. Київ, 2018. 706 с.

14. *Українознавство: концептуальні та теоретико-методологічні основи розвитку*. Київ, 2015. 410 с.

15. Фігурний, Ю. Внесок Ірини Краснодемської у дослідження української діаспори та спростування антиукраїнських фейків. *Осмилення історичного буття України й українців*. Ювілейний збірник до 60-річчя Ю. С. Фігурного. Київ, 2025. С. 198–200.

16. *Формування модерної національної свідомості українців Криму: тенденції, перспективи та асиміляційні загрози (кінець XIX – початок XXI ст.)*. Колективна монографія / упорядник і науковий редактор П. П. Гай-Нижник. Київ, 2024. 544 с.

17. Fihurnyi, Y., Bezsmertna, N., Krasnodemska, I., Nalyvaiko, S., Otroshko, L., Semenova, O., Turpak, N., Chyrkov, O., Shakurova, O. *Ethnocultural processes in Ukraine in the late 20-th – early 21 century*. Saarbrücken, 2020. 220 p.

18. Hai-Nyzhnyk, P., Chupriy, L., Fihurnyi, Y., Krasnodemska, I., Chyrkov, O. *Aggression of the Russian Federation against Ukraine: ethnonational dimension and civilizational confrontation*. Saarbrücken, 2018. 230 p.

19. I. Krasnodemska, O. Hazizova, K. Nastoiashcha, L. Sorochuk. *Russian policy of*

discrimination and assimilation regarding ethnic Ukrainians in Crimea after 2014. *Cuestiones Políticas*. 2023. Vol. 41. № 79. P. 172–196.

20. Iryna Krasnodemska, Andrii Ivanets. *A Situation of the Crimeans Diocese of the Orthodox Church of Ukraine in Russian Occupied Crimea (2014–2022)*. *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*. 2022. Vol. 42. Issue 6. Article 4. P. 36–63.

21. Iryna Krasnodemska. *The role of metropolitan Andrei Sheptytskyi in the formation of ukrainian national identity*. *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*. 2022. Vol. 42. Issue 9. P. 53–82.

22. Iryna Krasnodemska, Hanna Chechelnytska. *Events in eastern and southern Ukraine in retrospect of post-soviet relations*. *Cuestiones Políticas*. 2022. Vol. 40. № 73. P. 506–526.

23. Krasnodemska, I. *Reaction of the western mass media to the russian-ukrainian war (2014–2015)*. Kyiv, 2017. 72 p.

24. Krasnodemska, I., Savitskaya, M., Berezan, V., Tovstukha, O., Rodchenko, O. *Psychological consequences of warfare for combatants: ways of social reintegration and support in Ukraine*. *Amazonia Investiga*. 2023. Vol. 12. Issue 70. P. 78–87.

25. Nazarchuk, O., Halytska-Didukh, T., Horielov, V., Krasnodemska, I., Babichev, O. *Fundamental principles for the formation of the newest historical policy in the context of the escalation of the Russian-Ukrainian war*. *Amazonia Investiga*. 2023. Vol. 12. Issue 66. P. 198–205.

26. Tetiana Madryha, Kateryna Fedoryshyna, Iryna Krasnodemska, Daria Bozhko, Veronika Chekaliuk. *The volunteer movement as a tool for strengthening civil solidarity in wartime*. *Cadernos de Educação, Tecnologia e Sociedade*. 2024. Vol. 17. № 2. P. 183–194.

REFERENCES

1. Hai-Nyzhnyk, P., ed., Zalizniak, L., Krasnodemska, I., et al. (2016). *Russian Aggression against Ukraine: Historical*

Prerequisites and Modern Challenges: A Monograph. Kyiv, 586 p. [in Ukr.]

2. Fihurnyi, Yu., Bezsmertna N., Boyko S., et al. (2020). *Ethnocultural Processes in Ukraine at the End of the 20th - Beginning of the 21st Century: Ukrainian Studies Understanding: A Monograph.* Kyiv, 190 p. [in Ukr.]

3. Interview with Iryna Krasnodemska, Born in 1970, Recorded in Kyiv on January 8, 2026. *Archive of Yu. Fihurnyi.* [in Ukr.]

4. Krasnodemska, I. (2010). *Contribution of Ukrainian Diaspora Scientists from European Countries to the Development of Ukrainian Studies (20s–60s of the 20th Century).* [A thesis for Candidate of Sciences degree in History]. Kyiv, 20 p. [in Ukr.]

5. Krasnodemska, I. (2020). Galician Socialist Soviet Republic as One of the Forms of Bolshevik Quasi-Statehood. *World Science: Problems, Prospects and Innovations.* Abstracts of the 4th International scientific and practical conference. Perfect Publishing. Toronto, Canada, pp. 426–435. [in Ukr.]

6. Krasnodemska, I. (2025). Communicative and Psychological Mechanisms of Influence of Russian Ideological Narratives on Mass Consciousness and their Role in Modern Information Warfare. *Materials of the V All-Ukrainian Scientific Readings with International Participation “Love your Ukraine!”* Kyiv, June 5, 2025. Kyiv, pp. 106–116. [in Ukr.]

7. Krasnodemska, I. (2025). Kremlin Propaganda Mythologemes as a Factor of Russia's Hybrid Aggression against Ukraine. *Ukrainoznavstvo (Ukrainian Studies),* No. 4 (97), pp. 45–74. [in Ukr.]

8. Krasnodemska, I. (2020). The Attitude of the Ukrainian and Polish Political Establishment to the Military-Political Union of 1920. *Ukrainoznavstvo (Ukrainian Studies),* No. 4, pp. 66–88. [in Ukr.]

9. Krasnodemska, I. (2019). The Creation of Soviet Puppet Republics in the South-East of Ukraine as an Instrument of Bolshevik Expansion in Early 1918. *Ukrainoznavstvo (Ukrainian Studies),* No. 4. pp. 25–49. [in Ukr.]

10. Krasnodemska, I. (2025). Refutation

of Russian Falsifications Regarding the Origin of Ukrainians, the Heritage of Kyivan Rus and the “Common History”: Towards the Historiography of the Problem. *Ukrainoznavstvo (Ukrainian Studies),* No. 3 (96). pp. 130–151. [in Ukr.]

11. Krasnodemska, I. (2011). *Ukrainian Studies of the Diaspora (20th Century): A Monograph.* Kyiv, 368 p. [in Ukr.]

12. Krasnodemska, I., Kalinichenko, V. (2024). National Identity and the Impact of Forced Mobilization on Public Resistance Movements in Ukraine. *Bulletin of the Humanities.* Issue 2. Electronic edition. [online] Available at: <https://h-visnyk.com.ua/index.php/home/article/view/11/10> (Accessed: 28 Yan. 2026). [in Ukr.]

13. Hai-Nyzhnyk, P. ed., Hubsnyi, S., Ivanets, A., et al. (2018). *Ukraine of the 20th Century: Socio-Political Models of the National State (State Ideology and Program Principles of Leading Ukrainian Political Parties and Public-Political Associations).* Kyiv, 706 p. [in Ukr.]

14. *Ukrainian Studies: Conceptual and Theoretical and Methodological Foundations of Development.* (2015). Kyiv, 410 p. [in Ukr.]

15. Fihurnyi, Yu. (2025). Contribution of Iryna Krasnodemska to the Study of the Ukrainian Diaspora and Refutation of Anti-Ukrainian Fakes. *Understanding the Historical Existence of Ukraine and Ukrainians.* Jubilee Collection for the 60th Anniversary of Yu. S. Fihurnyi. Kyiv: Research Institute of Ukrainian Studies of Taras Shevchenko National University of Kyiv, pp. 198–200. [in Ukr.]

16. Hai-Nyzhnyk, P., ed. (2024). *Formation of Modern National Consciousness of Ukrainians in Crimea: Trends, Prospects and Assimilation Threats (Late 19th – Early 20th Centuries): Collective Monograph.* Kyiv, 544 p. [in Ukr.]

17. Fihurnyi, Y., Bezsmertna, N., Krasnodemska, I., et al. (2020). *Ethnocultural Processes in Ukraine in the Late 20-th – Early 21 Century.* Saarbrücken (Germany), 220 p. [in Eng.]

18. Hai-Nyzhnyk, P., Chupriy, L., Fihurnyi, Y., et al. (2018). *Aggression of*

the Russian Federation against Ukraine: Ethnonational Dimension and Civilizational Confrontation. Saarbrücken (Germany), 230 p. [in Eng.]

19. I. Krasnodemska, O. Hazizova, K. Nastoiashcha, et al. (2023). Russian Policy of Discrimination and Sssimilation Regarding Ethnic Ukrainians in Crimea after 2014. *Cuestiones Políticas*, Vol. 41, No. 79. October–December, pp. 172–196. [in Eng.]

20. Krasnodemska, I., Ivanets, A. (2022). A Situation of the Crimeans Diocese of the Orthodox Church of Ukraine in Russian Occupied Crimea (2014–2022). *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*. Vol. 42: Issue 6. Article 4, pp. 36–63. [in Eng.]

21. Krasnodemska, I. (2022). The Role of Metropolitan Andrei Sheptytskyi in the Formation of Ukrainian National Identity. *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*. Volume 42. Issue 9, pp. 53–82. [in Eng.]

22. Krasnodemska I., Chechelnytska, H. (2022). Events in Eastern and Southern Ukraine in Retrospect of Post-Soviet Relations.

Cuestiones Políticas. Vol. 40. No. 73. July–December, pp. 506–526. [in Eng.]

23. Krasnodemska, I. (2017). *Reaction of the Western Mass Media to the Russian-Ukrainian War (2014–2015)*. Kyiv, 72 p. [in Eng.]

24. Krasnodemska, I., Savitskaya, M., Berezan, V., et al. (2023). Psychological Consequences of Warfare for Combatants: Ways of Social Reintegration and Support in Ukraine. *Amazonia Investiga*. October, Vol. 12. Issue 70, pp. 78–87. [in Eng.]

25. Nazarchuk, O., Halytska-Didukh, T., Horielov, V., et al. (2023). Fundamental Principles for the Formation of the Newest Historical Policy in the Context of the Escalation of the Russian-Ukrainian war. *Amazonia Investiga*, June, Vol. 12, Issue 66, pp. 198–205. [in Eng.]

26. Madryha, T., Fedoryshyna, K., Krasnodemska, I., et al. (2024). The Volunteer Movement as a Tool for Strengthening Civil Solidarity in Wartime. *Cadernos de Educação, Tecnologia e Sociedade – CETES*, Vol. 17, n.se 2, pp. 183–194. [in Eng.]

Summary

THE CONTRIBUTION OF IRYNA KRASNODEMSKA TO THE DEVELOPMENT OF UKRAINIAN STUDIES AND THE REFUTATION OF RUSSIAN MYTHS AND FALSIFICATIONS IN UKRAINIAN HISTORY

Yurii FIHURNYI

orcid.org/0000-0002-6463-0920

Candidate of Historical Sciences, senior research fellow
of RIUS of Taras Shevchenko National University of Kyiv
email: ukr.etnolog_fus@ukr.net

The relevance of the research. The importance of the stated problem lies in the fact that by analyzing the substantial contribution of I. Krasnodemska to the Ukrainian studies development and the refutation of Russian falsifications and myths regarding history of Ukraine. This enables us to comprehend the main stages of the formation of the researcher's personality and scientific path, but also to trace how Ukrainian studies knowledge developed at the turn of the millennium. The study of the principal characteristics and patterns of the functioning of Ukraine as a civilizational phenomenon and geopolitical reality, which I. Krasnodemska has been thoroughly researching for over a quarter of a century, is timely,

since this significant accumulated experience should be updated in order to extrapolate to today's realities and actively use it to consolidate Ukrainians both in Ukraine and abroad. The **purpose** study is a comprehensive analysis of I. Krasnodemska's contribution to the development of Ukrainian studies and the refutation of Russian falsifications and myths of the history of Ukraine.

Conclusions. For more than 25 years, I. Krasnodemska has been successfully developing Ukrainian studies, studying the functioning of Ukrainian studies institutions in the diaspora, interpreting the work of prominent researchers of Ukrainians abroad, analyzing Ukrainian state-building and nation-building processes, and refuting Russian falsifications and myths of Ukrainian history. It was found that a significant result of this productive work was the writing and successful public defense by I. Krasnodemska in 2010 of a dissertation for the degree of Candidate of Historical Sciences: "The Contribution of Ukrainian Diaspora Scientists from European Countries to the Development of Ukrainian Studies (20s–60s of the 20th Century)", and somewhat later, in 2011, the publication of her significantly supplemented and expanded results in the format of a scientific monograph "Ukrainian Studies of the Diaspora (20th Century)". It is shown that with the beginning of the Russian-Ukrainian war, the researcher actively participated in the implementation of the competitive project "Historical Preconditions and Modern Social Consequences of the Aggression of the Russian Federation against Ukraine 2014–2015" (2016–2017), where she continued to research the Ukrainian diaspora and its role in countering Russian information aggression aimed at creating a negative image of Ukraine and Ukrainians abroad. It is revealed that during the full-scale phase of the Russian-Ukrainian war, I. Krasnodemska continues to actively fight against the imperial narratives of rashists, in particular, as the responsible executor of the fundamental scientific research work "Exposing Russian falsifications and myths of the history of Ukraine as a component of the humanitarian security of the state" (2025–2027), she refutes numerous Russian insinuations aimed at discrediting the Ukrainian state and its citizens.

Keywords: Ukraine, Ukrainians, Ukrainian Studies, Iryna Krasnodemska, Russian myths and falsifications, Russian-Ukrainian war.

Отримано редакцією/ Received: 06.02.26

Прорецензовано / Revised: 20.02.26

Схвалено до друку / Accepted: 26.02.26